

BO'LAJAK PEDAGOGLARDA MULOQOT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-AMALIY JIHATLARI

Kazakov Shaxruz Toshpulatovich

sahruzkazakov89@gmail.com

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi

Osiyo Xalqaro Universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20769981>

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi bo'lajak pedagoglarda muloqot madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati yoritiladi. Pedagogik muloqot o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi, nutq madaniyati, emotsional barqarorligi va kommunikativ mahorati bilan bevosita bog'liq jarayon sifatida talqin qilinadi. Tezisdagi empatiya, tinglash ko'nikmalari, hamkorlikka asoslangan ta'lim usullari va muloqot etikasi bo'lajak o'qituvchining kasbiy rivojlanishida muhim omillar ekani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik muloqot, muloqot madaniyati, bo'lajak pedagog, kommunikativ kompetensiya, empatiya, emotsional intellekt, nutq madaniyati, ta'lim sifati.

Abstract. This thesis discusses the theoretical and practical aspects of forming a culture of communication among future teachers. Pedagogical communication is described as an important part of professional readiness, speech culture, emotional stability, and communicative competence. The thesis emphasizes empathy, listening skills, collaborative learning methods, and communication ethics as key factors in future teachers' professional development.

Keywords: pedagogical communication, communication culture, future teacher, communicative competence, empathy, emotional intelligence, speech culture, quality of education.

Zamonaviy ta'lim sharoitida o'qituvchi faqat bilim beruvchi shaxs emas, balki o'quvchi bilan samarali psixologik aloqa o'rnatishga qodir bo'lgan, ijobiy ijtimoiy muhit yaratadigan va tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishga qodir bo'lgan mutaxassis sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli bo'lajak pedagoglarda muloqot madaniyatini shakllantirish masalasi pedagogik ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Muloqot madaniyati o'qituvchining nutq uslubi, tinglay olish qobiliyati, empatik munosabati va o'quvchi shaxsiga hurmat bilan yondashuvda namoyon bo'ladi.

Ilmiy-pedagogik manbalarda pedagogik muloqot o'qituvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi maqsadli, axloqiy va psixologik jihatdan moslashtirilgan o'zaro ta'sir jarayoni sifatida izohlanadi. Bunday muloqot dars jarayonida ishonch muhitini yaratadi, o'quvchilarning faolligini oshiradi hamda ta'lim mazmunini ongli

o'zlashtirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish ularning kelgusidagi kasbiy muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi.

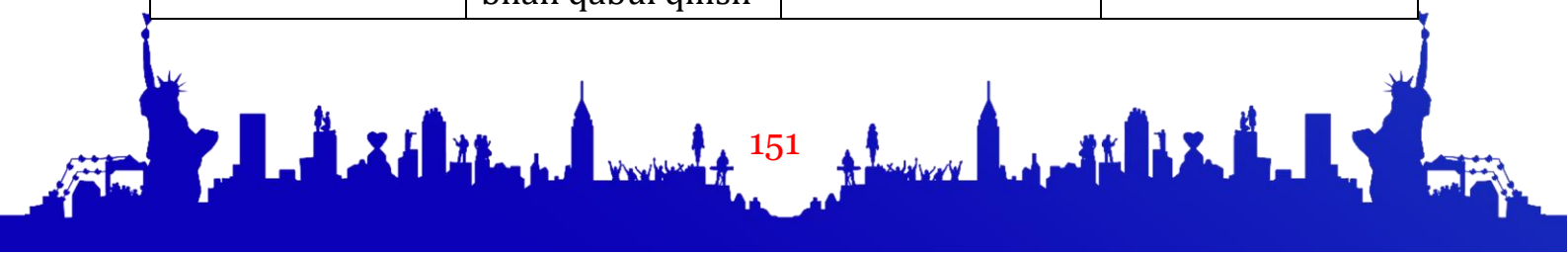
Pedagogik muloqot madaniyatining muhim tarkibiy qismlaridan biri emotsional intellektidir. Emotsional intellekt o'qituvchiga o'z hissiyotlarini boshqarish, o'quvchining ruhiy holatini tushunish va muammoli vaziyatlarda muvozanatni saqlash imkonini beradi. Emotsional barqaror pedagog sinfda ziddiyatli holatlarning oldini oladi, o'quvchilar bilan ochiq, samimiy va hurmatga asoslangan munosabat o'rnatadi.

Muloqot madaniyatini rivojlantirishda nutq madaniyati ham alohida ahamiyatga ega. O'qituvchi nutqi aniq, lo'nda, mazmunli va mantiqan izchil bo'lishi zarur. Nutqdagi ohang, so'z tanlash, pauza va savol berish uslubi o'quvchi e'tiborini jalb etadi hamda dars samaradorligini kuchaytiradi. Shuning uchun pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarga nutq texnikasi, ommaviy chiqish va madaniy munozara ko'nikmalarini muntazam o'rgatish maqsadga muvofiqdir.

Bo'lajak pedagoglarda muloqot madaniyatini shakllantirish uchun interaktiv metodlardan foydalanish yaxshi samara beradi. "Aqliy hujum", "rolli o'yin", "munozara", "fikrlar almashinuvi" va kichik guruhlarda ishlash kabi usullar talabalarni faol muloqotga jalb qiladi. Bu jarayonda talaba o'z fikrini asoslash, boshqalarni tinglash, kelishuvga erishish va kasbiy vaziyatlarda to'g'ri kommunikativ yechim topish malakasini egallaydi.

1-jadval. Bo'lajak pedagoglarda muloqot madaniyatini shakllantirish komponentlari

Komponent	Mazmuni	Rivojlantirish usuli	Kutiladigan natija
Empatiya	O'quvchi holatini tushunish va qo'llab-quvvatlash	Psixologik treninglar, vaziyatli topshiriqlar	Ishonch va samimiylik ortadi
Nutq madaniyati	Aniq, mazmunli va madaniy ifoda	Nutq mashqlari, taqdimotlar	Dars tushunarli kichayadi
Tinglash ko'nikmasi	Suhbatdosh fikrini e'tibor bilan qabul qilish	Juftlikda ishlash, savol-javob	O'zaro hurmat shakllanadi

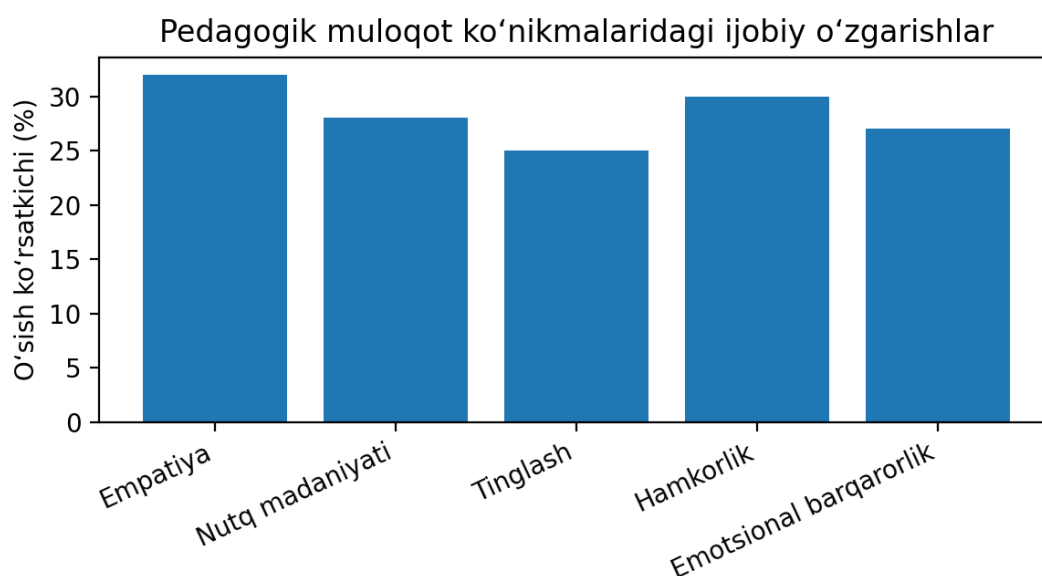

Hamkorlik	Ta'lim jarayonida birgalikda faoliyat yuritish	Guruhli munozara, o'yin	ish, rolli	Faollik va mas'uliyat oshadi
-----------	--	-------------------------------	---------------	------------------------------------

Jadvaldan ko'rinadiki, muloqot madaniyati alohida bir ko'nikma emas, balki bir nechta psixologik, axloqiy va metodik ko'nikmalar uyg'unligidan iborat murakkab kasbiy sifatdir. Ushbu komponentlarni tizimli rivojlantirish bo'lajak o'qituvchining pedagogik vaziyatlarga moslashuvchan yondashishini ta'minlaydi.

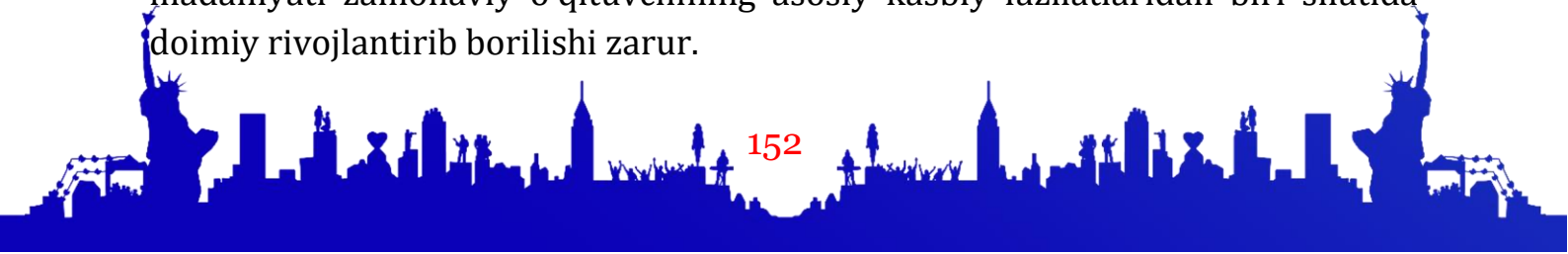
1-diagramma. Muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha shartli ko'rsatkichlar

Diagrammada pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirishda empatiya va hamkorlikka asoslangan faoliyatlar nisbatan yuqori natija berishi ko'rsatilgan. Bu esa amaliy mashg'ulotlar, treninglar va interaktiv metodlarni ko'paytirish zarurligini tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak pedagoglarda muloqot madaniyatini shakllantirish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchi shaxsiga individual yondashish va sog'lom psixologik muhit yaratishning muhim shartidir. Mazkur jarayonni samarali tashkil etish uchun pedagogik oliy ta'lim muassasalarida kommunikativ kompetensiya, emotsional intellekt, nutq madaniyati va muloqot etikasi bo'yicha amaliy mashg'ulotlar hajmini oshirish lozim.

Natijada, muloqot madaniyatiga ega bo'lajak o'qituvchi o'quvchilar bilan samarali aloqaga kirisha oladi, dars jarayonida ijobiy motivatsiya uyg'otadi va kasbiy faoliyatda yuqori natijalarga erishadi. Demak, pedagogik muloqot madaniyati zamonaviy o'qituvchining asosiy kasbiy fazilatlaridan biri sifatida doimiy rivojlantirib borilishi zarur.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Kasimova, M. X. (2025). Pedagogik muloqotning ta'lim jarayonidagi nazariy va amaliy jihatlari. O'zbekiston Pedagogika Jurnal, 4(2), 56–63.
2. Ismailova, Z. X., Xashimova, M. K. (2024). Pedagogik muloqotning o'ziga xosligi va kommunikativ madaniyat asoslari. Toshkent: Fan va Texnologiya Nashriyoti.
3. Rahimova, N. (2024). Bo'lajak o'qituvchilarda nutq madaniyati va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning psixologik omillari. Farg'ona Davlat Universiteti Ilmiy Axboroti, 2(4), 57–63.
4. Zondo, P. M. (2025). Empathy and Emotional Intelligence in Teacher Communication. South African Journal of Childhood Education, 15(1), 1–12.
5. Hasanov, B. (2025). Pedagogik muloqot madaniyati va o'qituvchi shaxsining psixologik tayyorgarligi. Ta'lim va Innovatsiya Jurnal, 5(3), 100–108.
6. Omonova, M. (2024). Bo'lajak pedagoglarda psixologik tayyorgarlik va muloqot madaniyatini rivojlantirish. O'zbekiston Pedagogik Tadqiqotlari To'plami, 6(1), 33–42.
7. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2024). Positive Interdependence and Collaborative Learning Theory. Journal of Educational Psychology, 116(5), 889–903.

